Noţiunea de limbă română literară în concepţia lui G. Ivănescu

Cătălin Nicolau
Colegiul Tehnic „Ion Holban", Iaşi

Abstract: In this paper I aim at presenting G. Ivănescu's main ideas regarding the Romanian written language. In the first part I try to make up a definition of this concept, based on the various ideas that the great scholar insists upon in several of his surveys. The second part is devoted to presenting Ivănescu's approach of maybe the most controversial aspect involved by this topic, namely, the way in which the Romanian written language came into being, the factors that led to the translation into Romanian of the first religious texts. While presenting these aspects, I have tried to underline Ivănescu's original contribution to the research of the Romanian written language.

Keywords: written language, written dialect, linguistic unification, articulatory basis, psychological basis.

În scrierile sale pe tema limbii literare, G. Ivănescu nu are o secţiune sau un capitol special dedicate definirii acestui concept, întrucât el este interesat mai mult de tratarea problemelor pe care le consideră „capitale" pentru limba scrisă. Cu toate acestea, anumite aspecte ale viziunii sale asupra limbii de cultură pot fi, totuşi, deduse din lucrările sale. Astfel, în *Introducerea* la *Problemele capitale ale vechii române literare,* Ivănescu defineşte limba română literară veche ca limba în care au fost scrise vechile texte româneşti, adică textele ce alcătuiesc literatura română veche; limba literară modernă este considerată, prin opoziţie, limba literaturii moderne. Prin termenul *literatură*, însă, Ivănescu nu înţelege un ansamblu de opere artistice, ci îl foloseşte pentru a desemna toate textele scrise. Pentru el, o limbă literară începe cu primele texte scrise într-o anumită limbă, dacă acestea pun bazele unei tradiţii. Aşadar, limba literară este pentru cercetătorul ieşean acea variantă a limbii unui popor care este folosită pentru textele scrise, indiferent dacă acestea sunt literare (adică aparţin literaturii artistice) sau nu.[1] Aceasta înseamnă că limbă română literară există de la primele texte scrise în limba noastră, adică de la primele traduceri religioase, pe care Ivănescu le plasează în secolul al XV-lea.

Concepţia lui Ivănescu diferă de cea a lui Ion Gheţie, care consideră că ar trebui făcută distincţia între textele literare şi cele neliterare (Gheţie 1975: 65-66).

[1] Această definiţie nu exclude însă posibilitatea folosirii verbale a limbii literare, adică a actualizării ei pe cale orală.

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

Potrivit acestui cercetător, ar trebui avute în vedere doar textele literare, adică acele texte prin care se săvârşeşte un act de cultură, ceea ce scoate din discuţia pe marginea limbii literare texte precum documentele cu caracter privat (însemnările curente, scrisorile etc.). Gheţie porneşte de la ideea că atunci când scriu texte literare (cercetătorul foloseşte de fapt sintagma, nepotrivită după părerea noastră, de „opere literare"), oamenii au o altă atitudine faţă de normă, în sensul unui grad sporit de exigenţă. Întrucât „obedienţa" faţă de normă ar fi mai redusă în cazul documentelor cu caracter particular (acte de vânzare, catagrafii, testamente, notiţe de diferite tipuri etc.) şi al scrisorilor, Gheţie propune ca acestea să fie scoase din calcul atunci când se studiază limba literară. Considerăm că distincţia lui Gheţie este nerelevantă în unele cazuri, întrucât introduce criteriul conţinutului, în detrimentul celui al formei. Central limbii literare ar trebui să fie criteriul de ordin normativ (adică subordonarea faţă de un set de norme obligatorii), care priveşte forma lingvistică, nu conţinutul ideatic al unui text. Suntem de părere că oamenii instruiţi, cunoscători ai normelor literare, se supun acestora, indiferent de tipul de text pe care îl scriu, deci, indiferent dacă scriu un text de cultură sau un simplu document particular; în mod similar, cineva care nu cunoaşte normele limbii literare (sau nu este dispus să le respecte) nu le aplică, indiferent de tipul de text pe care îl creează. Suntem, aşadar, de acord cu concepţia lui Ivănescu, care studiază scrisul românesc, indiferent de genul textului[2].

Ivănescu acceptă doar parţial distincţia făcută de Iorgu Iordan între limba scrisă şi limba literară (Iordan 1954: 66-77). Iordan considera că până în secolul al XIX-lea românii nu au avut o limbă literară, ci doar una scrisă, mai exact, un dialect transcris. Pentru cercetătorul bucureştean, o limbă scrisă poate fi considerată literară doar atunci când aceasta este unitară, adică este caracterizată de o normă supradialectală, iar de o asemenea realitate lingvistică se poate vorbi la noi doar din secolul al XIX-lea. Pentru Ivănescu, însă, o limbă literară este o limbă a textelor scrise, adică varietatea unei limbi istorice care a fost utilizată în scrierea textelor. Aceasta nu înseamnă că ea nu poate fi actualizată şi pe cale orală. Potrivit lingvistului ieşean, limba literară este „o limbă scrisă şi vorbită în acelaşi timp şi care-şi are originea într-o limbă scrisă, ea însăşi având la bază o limbă vorbită"(Ivănescu 2000: 522). Aceasta înseamnă că o limbă de cultură are două variante de realizare: una scrisă şi una orală şi că ea s-a format în scris în baza unui dialect popular (vorbit).

Limba literară sau comună este considerată de Ivănescu o culme a evoluţiei unei limbi istorice: „limbile literare ... sânt tocmai ce e mai important în viaţa limbilor. O limbă îşi ajunge viaţa ei cea mai înaltă numai atunci când a devenit limbă literară" (Ivănescu 1947: 2). Aşadar, dezvoltarea unei variante literare a unei limbi demonstrează atingerea unui stadiu maxim al evoluţiei ei şi, în acelaşi timp, al capacităţilor ei de expresie.

[2] Am mai putea adăuga şi argumentul că *Scrisoarea* lui Neacşu din 1521 este luată ca reper de majoritatea cercetătorilor limbii literare, deşi nu realizează un act de cultură.

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

Ca orice dialect, limba literară are şi ea o evoluţie istorică proprie, însă aceasta este separată de cea a graiurilor populare, în sensul că stă sub semnul acţiunii unor alţi factori. Astfel, Ivănescu respinge concepţia lui Iordan, care considera că graiurile populare şi limbile literare formează o unitate, întrucât aceleaşi tendinţe lingvistice s-ar manifesta simultan şi în limba literară şi în cea vorbită. Savantul ieşean susţine, în schimb, că limba de cultură şi graiurile populare sunt, prin natura lor, distincte, având fiecare o evoluţie separată, specifică, după principii proprii. Mai exact, dacă limbile populare evoluează sub acţiunea celor trei factori principali (baza articulatorie, baza psihologică şi structura socială), dezvoltarea limbii de cultură este dirijată doar de acţiunea factorului social. Practic, şi apariţia, şi dezvoltarea limbii literare sunt explicate de Ivănescu prin structura socială şi specificitatea culturală ale comunităţii lingvistice care o utilizează. O altă diferenţă între limbile populare şi cele de cultură este dată de faptul că cele dintâi au o dezvoltare involuntară, caracterizată de inovaţii neintenţionate, în timp ce în cazul limbilor literare un rol important îl are factorul voinţă. O limbă literară ajunsă la un anumit nivel evolutiv[3] este supusă unor dezbateri teoretice ample, în urma cărora i se decide direcţia de dezvoltare ulterioară. În plus, dezvoltarea graiurilor populare este determinată de acţiunea unor *cauze*, în timp ce limbile de cultură evoluează în vederea unor *scopuri*[4].

În ceea ce priveşte relaţia dintre limbă şi cultură, Ivănescu consideră că cele două sunt strâns legate între ele. În concepţia sa, nu cultura dirijează evoluţia lingvistică, ci amândouă, şi limba şi cultura reprezintă rezultatul aceloraşi cauze istorice. Acestea nu sunt considerate entităţi separate, „ci o singură realitate, care e spiritul, viaţa spirituală”[5]. Aşadar limba nu este separată de cultură, nu este un simplu instrument de exprimare al omului, cu o existenţă independentă, ci ambele sunt componente ale vieţii spirituale a unui popor. Limba este, deci, identificată „cu gândirea, cu literatura şi cu cultura”[6].

Datorită acestei consubstanţialităţi dintre limbă şi cultură, o limbă literară nu poate apărea oricând, ci doar într-o anumită etapă de dezvoltare istorică şi socială, cărora le corespunde un anumit nivel cultural. Ivănescu consideră că există trei tipuri/forme de culturi pe linie evolutivă. El identifică, mai întâi, o formă inferioară, minoră a spiritului cultural, tipică popoarelor preistorice şi primitive. A doua formă este una intermediară, căreia îi corespunde o limbă şi o cultură încă neajunse la maturitate. Este vorba de o limbă şi o cultură realizate doar printr-o literatură artistică şi prin nişte texte religioase şi juridice. Al treilea tip de cultură este o formă superioară, majoră şi este asociată spiritului modern. Ultimele două tipuri corespund limbii literare, în faza ei veche, respectiv în cea modernă.

[3] Este vorba de ceea ce Ivănescu consideră etapa modernă a unei limbi literare.
[4] În concepţia lui Ivănescu, de regulă, scopul inovaţiilor aduse limbii de cultură este aducerea unui plus de claritate în comunicarea literară.
[5] *Ibid*., p. 22.
[6] *Ibid.*

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

Un alt aspect ce caracterizează o limbă literară se referă la sursele sau bazele acesteia. În concepţia lui Ivănescu, materialul unei limbi de cultură are o dublă origine: una populară şi una cultă sau savantă. Limba literară aparţine unui popor, în sensul că ea îşi are originea în graiurile acestuia şi rămâne legată de ele de-a lungul întregii sale evoluţii: atunci când graiurile populare înregistrează un anumit număr de inovaţii, limba literară „ţine pasul" cu această evoluţie, acceptând o parte din inovaţiile populare. Pe de altă parte, şi limba literară transferă graiurilor populare material morfologic, sintactic şi, în special, lexical. Acest lucru se întâmplă mai ales în perioada de trecere de la feudalism la capitalism, atunci când cultura populară respectivă cunoaşte o dezvoltare importantă. Acest material este acumulat de limba literară din necesitatea susţinerii unei vieţi culturale superioare (ştiinţe, politică, filozofie etc.). Este vorba în special de neologisme sau cuvinte savante, care reprezintă creaţia intelectualilor.

Bazele unei limbi literare (sau sursele ei) sunt reprezentate de dialectele limbii naţionale respective şi de alte limbi de cultură (distincte de cea în discuţie) din care „se alimentează", adică îşi preia materialul limba literară respectivă. Mai exact, o limbă literară formată târziu, care foloseşte şi modelele altor limbi, are două surse, numite şi baze, din care îşi extrage materialul necesar pentru a putea funcţiona: în primul rând. dialectele limbii respective, din care se preiau elemente populare, şi, în al doilea rând, alte limbi de cultură, care constituie surse de neologisme. Astfel, în cazul limbii române literare vorbim de baze dialectale (baze româneşti) şi baze străine.

Aceste baze, crede Ivănescu, nu rămân aceleaşi, ci se schimbă în condiţiile ascensiunii burgheziei în viaţa economică, politică şi culturală a unui popor. În cazul nostru, baza dialectală a limbii literare vechi fusese limba maramureşeană şi dialectele populare din fiecare provincie. În secolul al XVIII-lea însă, o serie de particularităţi maramureşene sau nordice în general au fost înlocuite cu elemente sudice. În secolul al XIX-lea cele mai importante centre culturale sunt în Moldova şi Muntenia, întrucât acolo s-a dezvoltat burghezia, astfel încât limba română literară îşi asumă acum o bază dialectală muntenească şi moldovenească.

Un alt element definitoriu pentru o limbă de cultură este faptul că aceasta nu are un caracter unitar de la începutul istoriei ei, ci îşi are originea într-un dialect literar. În concepţia lui Ivănescu, nu doar limba vorbită a maselor populare prezintă variaţii de la o regiune la alta (diatopice, în termeni coşerieni), ci şi cea de cultură. Potrivit profesorului ieşean, dialectele literare caracterizează în special fazele iniţiale ale limbilor de cultură, înainte ca o regiune să-şi impună hegemonia lingvistică asupra celorlalte. La noi, spre deosebire de italieni, greci şi germani, dialectele literare au reprezentat varietăţi specifice atât operelor artistice, cât şi gândirii şi administraţiei. Din punctul de vedere al diferenţierii dialectale sau, dimpotrivă, al unităţii ei, Ivănescu distinge două perioade în evoluţia limbii noastre literare: epoca limbii literare vechi (caracterizată prin prezenţa dialectelor literare) şi epoca limbii literare moderne sau noi. Ea marchează, aşadar, depăşirea evului mediu şi trecerea la o cultură şi civilizaţie modernă. Pentru epoca veche, Ivănescu identifică următoarele

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

dialecte literare: dialectul crişean-maramureşean, rotacizant până în secolul al XVI-lea, dialectul bănăţean, dialectul muntenesc şi dialectul moldovenesc, cărora le este adăugat graiul ardelean, utilizat la sud de Mureş. Dacă etapa dialectelor literare corespunde unei culturi de tip medieval, unificarea limbii literare reprezintă un semn al modernităţii.

Una dintre probleme controversate legate de apariţia limbii scrise româneşti vizează condiţiile în care s-au realizat primele traduceri ale textelor religioase în limba română, mai exact factorii socio-culturali care au stat la baza acestei iniţiative. Ivănescu a studiat cu atenţie teoriile altor învăţaţi cu privire la împrejurările în care s-au tradus aceste texte, iar meritul său este acela de a nu le fi judecat doar în ansamblul lor, ci de a fi apreciat în mod separat argumentele acestor teoreticieni, acceptându-le pe unele şi respingându-le pe celelalte.

Una dintre aceste teorii este ipoteza influenţei husite, susţinută de specialişti ca N. Iorga, I. Bianu, I. A. Candrea, S. Puşcariu, N. Drăganu (până în 1938), A. Procopovici sau N. Cartojan. Potrivit lor, traducerile religioase au fost realizate datorită influenţei pe care husitismul a exercitat-o asupra românilor din Maramureş. Greşeala acestor cercetători a fost că au considerat că unii români au fost convertiţi la husitism, iar traducerile ar fi fost realizate de un român husit, în condiţiile în care nu este atestată istoric trecerea unor români la husitism. Husitismul a fost însă o mişcare a burgheziei în ascensiune şi a poporului, îndreptată împotriva aristocraţiei şi clerului catolic. Ea nu se putea dezvolta însă într-o societate feudală, cum era cea a românilor din secolul al XV-lea, din care burghezia lipsea cu desăvârşire. Din această doctrină, clericii traducători vor fi preluat doar unele idei ale husitismului, cum ar fi cea a traducerii cărţilor religioase în limba poporului, întrucât acest lucru convenea şi aristocraţiei, şi clerului românesc, datorită nevoii de a se exprima în scris în propria limbă, în condiţiile în care până atunci reprezentanţii acestor clase utilizaseră în scris medio-bulgara sau latina. La români, ca şi în Occident, aristocraţii şi clericii au fost primii care au folosit în scris limba română, aşa că traducerea textelor religioase nu s-a datorat unei iniţiative populare sau burgheze.

O altă teorie care încearcă să explice apariţia primelor texte religioase este cea a influenţei luterane, susţinută de Ov. Densusianu şi Al. Rosetti. Aceşti cercetători resping husitismul ca factor determinant al traducerii textelor religioase şi consideră că textele rotacizante au fost traduse în prima jumătate a secolului al XVI-lea, după 1521, iar această acţiune este pusă de ei pe seama luteranismului. Limba textelor rotacizante nu este neapărat cea uzuală în secolul al XV-lea. Aspectul ei arhaic în raport cu limba textelor coresiene nu dovedeşte că ele ar fi cu un secol mai vechi decât cele din urmă. Potrivit acestor specialişti, textele rotacizante ar putea fi şi contemporane cu tipăriturile lui Coresi, adică pot data din prima jumătate a secolului al XVI-lea, însă utilizează un dialect mai arhaic. Ivănescu însă obiectează că „caracterul arhaic al limbii nu este un criteriu sigur pentru datarea textelor" (Ivănescu 2000: 515). În concepţia sa, cercetătorii criticaţi de Densusianu şi Rosetti porneau de la premisa greşită că evoluţia limbii dacoromâne se realiza la fel în toate regiunile, ceea ce s-ar reflecta şi în texte. Învăţatul ieşean subliniază ca evoluţia

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

dacoromânei nu a fost uniformă, ci s-a realizat în mod diferit de la o regiune la alta, arhaismele din unele texte explicându-se prin arhaicitatea graiului din zona respectivă. În plus, Ivănescu consideră că limba rotacizantă este, în unele aspecte, mai inovatoare decât cea din Muntenia, Moldova sau Banat.

Ivănescu subliniază că limba textelor rotacizante nu este identică cu graiul rotacizant utilizat în secolul al XVI-lea. Spre sfârşitul secolului al XVI-lea nu mai existau dialecte rotacizante pure, fapt dovedit de scrisorile din nordul Ardealului de la sfârşitul secolului al XVI-lea şi de scrierile din *Codex Sturdzanus*. Această dispariţie a dialectelor rotacizante pure nu se putea produce în doar jumătate de secol, ci ar fi fost nevoie de mai mult timp. Astfel, în concepţia lui Ivănescu, traducerea într-un grai rotacizant pur a unor texte precum *Codicele Voroneţean* sau *Psaltirea voroneţeană* este improbabil să se fi făcut în prima jumătate a secolului al XVI-lea, ci ele trebuie se fi tradus în secolul al XV-lea. În plus, în secolul al XVI-lea, graiurile ardelene şi cel maramureşean erau mult mai apropiate de cele actuale şi, deci, sigur nu aveau aspectul limbii ilustrate de textele rotacizante: „această limbă atît de arhaică trebuie socotită ca fiind limba vorbită de popor şi de aristocraţia sau clerul maramureşean în secolul al XV-lea" (Ivănescu 2000: 515).

Ivănescu aduce şi un contraargument geografic teoriei influenţei luterane: limba textelor rotacizante arată că acestea au fost traduse în Maramureş, însă influenţa luterană s-a manifestat acolo unde erau saşi, adică în Ardealul propriu-zis, la Sibiu, Braşov, Bistriţa şi în Moldova, nu în Maramureş. Aşadar, iniţiativa traducerii acestor texte trebuie să fi fost anterioară luteranismului, adică trebuie plasată în secolul al XV-lea.

O a treia teorie care încearcă să justifice traducerea textelor religioase în limba română este cea a nevoilor didactice (pentru pregătirea preoţilor). Ivănescu acceptă această ipoteză a lui Ştefan Ciobanu, potrivit căreia primele traduceri religioase erau folosite drept cărţi didactice pentru pregătirea preoţilor în slava bisericească. Această idee se bazează pe faptul că primele texte prezentau la început textul slav, alternat cu cel românesc (*Psaltirea voroneţeană, Apostolul*). Alt argument în sprijinul acestei teorii este faptul că şi în Boemia, Polonia apar între secolele al XIII-lea şi al XV-lea cărţi latino-cehe şi latino-polone, care erau folosite ca „manuale de învăţământ clerical şi juridic"(Ivănescu 2000: 516), iar Maramureşul era singura regiune în care influenţa polonă putea fi suficient de puternică. Ivănescu consideră că traducerea textelor rotacizante se va fi făcut de către călugării de la Mănăstirea Sf. Arhangel Mihail din Peri, cea mai importantă mănăstire din Maramureş, care, după ce fusese scoasă de sub autoritatea episcopatelor poloneze, a devenit un centru de cultură ortodoxă, care funcţiona şi ca şcoală teologică pentru pregătirea preoţilor. Pentru aceasta călugării de acolo vor fi adoptat procedeul textelor bilingve şi metoda de predare a limbii bisericeşti de la cehi şi de la poloni.

Aceste texte reprezintă, aşadar, primele traduceri în limba română, astfel încât ele au întemeiat o tradiţie a limbii române scrise, ce poate fi urmărită în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea pe întreg teritoriul dacoromân. Textele rotacizante au exercitat o puternică influenţă asupra limbii române scrise din toate

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

ţările române, manifestată printr-o serie de elemente maramureşene care au fost impuse limbii române literare vechi: „limba textelor rotacizante, ca primă formă a limbii literare româneşti, a exercitat o influenţă covârşitoare asupra limbii literare româneşti din epoca veche care i-a succedat, şi, prin aceasta, asupra întregii limbi literare româneşti" (Ivănescu 2000: 572). În ceea ce priveşte grafia şi ortografia, aceste texte au fost scrise în alfabetul chirilic folosit în manuscrisele slave din secolele al XV-lea şi al XVI-lea, mai exact, este vorba de aşa-numita grafie semiuncială. Alfabetul chirilic va fi fost preluat de români de la bulgari în secolul al XII-lea.

Prin intermediul textelor rotacizante, dialectul literar rotacizant s-a răspândit pe teritoriul dacoromânesc, mai ales, în Ardeal şi Crişana: textele rotacizante au circulat în aceste provincii, unde au fost copiate şi adaptate limbii vorbite de acolo. Copiile erau făcute de nerotacizanţi ca popa Bratul şi diaconul Coresi. Aceştia nu au păstrat intactă limba rotacizantă, ci au operat o serie de modificări, adaptând limba textelor rotacizante la dialectul muntenesc, care era vorbit şi în sudul Ardealului, în regiunea Sibiu-Braşov. Întrucât limba muntenească a fost răspândită prin tipar, cercetători ca P. V. Haneş, Al. Rosetti, I. Bianu sau N. Cartojan au considerat că limba română literară actuală începe cu limba lui Coresi, pe fondul căderii în desuetudine a limbii textelor rotacizante; cu alte cuvinte, ei îl consideră pe Coresi întemeietorul limbii noastre de cultură.

Ivănescu respinge această idee, susţinând că limba literară rotacizantă nu a fost înlăturată de Coresi, ci de faptul că aceasta nu mai era susţinută de graiurile populare. Cu toate acestea, cât timp textele rotacizante au circulat, ele au exercitat o influenţă deloc de neglijat asupra limbii scrise munteneşti: limba Scrisorii lui Neacşu, aceeaşi cu cea a lui Coresi, ilustrează o puternică influenţă a limbii rotacizante, fapt ilustrat de elemente ca *io* „unde" sau *corabii*, forme care probabil nu existau atunci în graiul popular din Ţara Românească. Această influenţă a fost neglijată de cercetători până la Ivănescu pentru că aceştia nu luau în calcul existenţa dialectelor literare în secolul al XVI-lea. Ivănescu le reproşează „lipsa punctului de vedere geografic" (Ivănescu 2000: 573), care îi împiedica să remarce că în limba lui Coresi apăreau nu doar elemente munteneşti, ci şi fapte de limbă specifice dialectului maramureşean, adică elementele împrumutate din textele rotacizante. Spre deosebire de textele maramureşene, care reflectau un singur dialect, cele coresiene utilizau forme dialectale diferite în alternanţă, deci inconsecvente. De exemplu, *judeţ* „judecată" îl redă pe *gudeţ* din textele rotacizante, însă, în textele lui Coresi, e înlocuit uneori cu *judecată*; forme precum *acmu* „acum" şi *io* „unde" sunt împrumutate din textele rotacizante, însă, la Coresi, ele alternează cu *acum* şi *unde*. Ceilalţi cercetători considerau aceste particularităţi maramureşene drept fapte de limbă generale în dacoromână bazându-se doar pe faptul că acestea apăreau la Coresi. Aceşti specialişti, în loc să clasifice faptele de limbă regional, deci după factorul spaţiu, le grupează pe epoci, deci cronologic, considerându-le pe cele caracteristice textelor rotacizante mai vechi, iar pe cele specifice doar lui Coresi mai recente. Astfel, Coresi era văzut ca utilizând în scris forme mai noi. Ivănescu are,

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)

prin urmare, meritul de a fi introdus perspectiva dialectală şi în studiul limbii literare, anterior, aceasta fiind aplicată la noi doar limbii populare.

Concepţia lui Ivănescu este că diaconul Coresi nu este fondatorul limbii literare actuale, ci el foloseşte limba care era deja utilizată de boierii şi orăşenii munteni, deci el a preluat-o de la aceştia. Această limbă conţinea elemente rotacizante, ceea ce plasează influenţa textelor maramureşene asupra boierilor munteni înainte de 1521. Şi labialele intacte ale limbii literare munteneşti reprezintă tot o influenţă a textelor rotacizante.

Trecerea limbii române literare de la epoca veche la cea modernă este plasată de Ivănescu în secolul al XIX-lea şi se realizează prin intermediul unei etape de tranziţie (1780-1830). În această perioadă, persistă încă unele elemente ale limbii vechi, dar încep să apară şi unele semne de modernizare. Principalele procese identificate de savantul ieşean sunt apropierea limbii scrise de cea vorbită şi intensificarea neologizării, ca proces de îmbogăţire a lexicului. Constituirea limbii literare moderne implică, după Ivănescu, două procese centrale: modernizarea (realizată prin încercarea de latinizare şi romanizare a lexicului) şi unificarea. Acest proces din urmă este înţeles de Ivănescu într-un mod diferit faţă de alţi cercetători. Prin unificarea limbii nostre literare, cercetătorul ieşean nu înţelege o înlăturare a elementelor specifice dialectelor literare şi înlocuirea acestora cu particularităţi munteneşti, ci un compromis, în sensul unei contribuţii (în măsură variată) a tuturor dialectelor literare la constituirea limbii de cultură moderne.

Limba literară este, prin urmare, pentru Ivănescu, o varietate a unei limbi istorice, a cărei existenţă este legată de un anumit nivel de dezvoltare istorico-socială şi care face parte integrantă din cultura poporului care o utilizează. Concepţia sa în legătură cu trăsăturile limbii scrise româneşti şi cu evoluţia acesteia este una originală şi are la bază (cel puţin) trei idei: existenţa limbii literare vechi sub forma unor varietăţi regionale (dialectele literare), concepţia potrivit căreia prima formă a limbii noastre de cultură nu este dialectul literar muntenesc, ci limba textelor rotacizante şi, nu mai puţin important, ideea că unificarea limbii române literare nu a însemnat o muntenizare a scrisului românesc din celelalte provincii, ci o contribuţie, este adevărat, inegală, a tuturor dialectelor literare româneşti.

Bibliografie

Gheţie 1975: Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975.

Iordan 1954: I. Iordan, *Limba literară (privire generală)*, în „Limba română", III, 1954, nr. 6, p. 66-77.

Ivănescu 2000: G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ediţia a II-a, Iaşi, Junimea, 2000.

Ivănescu 1947: G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iaşi, 1947.

BDD-V3606 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:18 UTC)